

STARA BEŽANIJA, OSTRUŽNICA, GALOVICA

(Odlomak iz neobjavljenog romana)

Slučaj je hteo da se posle četrdeset godina nastanim u bloku na Novom Beogradu, baš blizu tog dvorišta u Staroj Bežaniji gde sam sa bratom, sestrom iz prvog očevog braka i sa roditeljima živeo šezdesetih godina, čekajući u redu da socijalizam odluči šta će sa nama da radi.

Novcem kojim smo raspolagali žena i ja kupili smo najveći stan od svih koji su nam nuđeni. Nismo marili što se nalazio na petnaestom spratu. Skrasio sam se baš tamo gde moji roditelji nisu. Kad smo mi tu živeli, nijednog od tih stambenih blokova sve do Save nije bilo, sem peščanih dina, a neko kaže da je bilo i vinograda. Tu su negde, od Bežanije ka Surčinu, posle Bitke za oslobođenje Beograda oktobra 1944. masovno streljani nemački zarobljeni vojnici, a malo dalje na Ledinama, 1941, Jevreji.

U blizini, pored starog Beogradskog aerodroma, izgrađena je fabrika traktora u kojoj je moj otac radio. Na fotografiji sa divlje plaže „Bombaj” na Savi otac u slip kupaćim gaćama u desnoj ruci drži mog brata, a u levoj mene. Ošišani smo do glave. To je jedina fotografija iz vremena našeg života u Staroj Bežaniji.

Tu u blizini, takođe u jednom od dvorišnih stanova iza visoke neprozirne, katra-
nom ofarbane daščane ograde, živela je i moja tetka Radmila, u iznajmljenoj sobi, pošto se razvela od ludog Gliše, odbijajući da ode kod Steve Bosanca u Kanadu pre nego što se oženio. On joj je slao razglednice Toronta u boji, koje je volela da mi, kao dečaku, pokazuje, i na kojima Toronto još nije imao tako visoke zgrade kao danas. I ja bih mnogo kasnije, kad sam je obilazio u sobi u Studentskom gradu gde je živela i radila, žalio što nije kod njega otišla jer je verovala da će u socijalizmu biti bolje, a on je na naše oči iščezavao, nju izneverivši, a mene ne primetivši. I kad su joj na kraju ponudili stan na četvrtom spratu bez lifta, ona je odbila ponudu, nadajući se nekom s liftom, jer je već bila stara.

I baš kad sam hteo da je upoznam sa svojom ženom i otišao, posle Božića, pred njena vrata u izvidnicu, žena u hodniku sa džogerom u rukama mi je rekla da se dva dana ranije obesila o kvaku u sobici, jer je bila obolela od paranoje, a ja to nisam dovoljno ozbiljno shvatio, ili nisam želeo da... vidim, iako sam je pri poslednjim susretima zaticao kako šeta sa tojagom ispred vrata i šalio se na njen račun. Bilo je to pretposlednje godine dva-
desetog veka. Mesecima nisam odlazio kod nje jer sam imao novu devojkicu kojom sam se ubrzo oženio, a ona je volela onu staru.

Nisam isprva mogao da prihvatim pomisao da je izvršila samoubistvo na takav način i otišao sam u stanicu policije u Ulicu 29. novembra da se raspitam o okolnostima smrti. Ušao sam u sobu gde su dvojica policajaca u civilu sedela i igrala šah.

– Sve je tu čisto – rekli su mi – tipično samoubistvo vešanjem o kvaku.

Do tada nisam ni čuo za takav način samoubistva. Nisam mogao da podnesem pomisao kako moja tetka donosi takvu odluku. Kako je sama bolest nije omela da osmisli i izvrši takvo samoubistvo? – pitao sam se. Jedan život u njoj nije mogao da podnese onaj drugi. Odakle smisao življenja može doći kada smo ga već izgubili?

Dok sam, lagano podižući glavu ka njima na kraju svakog postavljenog pitanja, insistirao da mi detaljnije objasne okolnosti smrti i rezultate uviđaja, oni su mi, već gubeći strpljenje, odgovarali u sve kraćim rečenicama. U jednom trenutku, dok sam postavljao pitanje, primetio sam da je jedan od njih izvršio rokadu na pogrešnu stranu.

Izašao sam u sivi zimski dan, tumačio ulicama grada u kojem se nečija sreća može ostvariti samo na račun sreće drugog.

Smrću moje tetke završila se jedna epoha. Plakao sam danima i moja žena je godinama ponavljala kako me nikada nije videla tužnijeg. Tast je, da me uteši, rekao kako najviše voli one koji sami sebi presude.

Ljudi se nisu razrodili u socijalizmu, mada je to još onda počelo, nego nakon njegove propasti, devedesetih, kad ih je beda naterala da okrenu glavu jedni od drugih. Posećivao sam svoje rođake po očevoj liniji, polusestru ostavljenu s dva dečaka da se o njima brine i moje dve tetke, usamljene i tuberkulozne, ali ponosne i gorde.

S familijom je dogovoreno da se postaram o podizanju spomenika za tetku-samoubicu. Oni su, otac i tuberkulozna tetka, insistirali da se na spomeniku ispiše kako ga podižu najmiliji, a ja da se ne napiše ništa. Brat je bio čas na jednoj, čas na drugoj strani. Rasprava je dugo trajala, nisam popuštao:

– Hoćete li vi iz svog džepa platiti spomenik? – pitao sam.

– Nećete – odgovarao sam umesto njih.

Mesecima sam u plavoj koverti u unutrašnjem džepu sakao nosio tetkin novac od poslednje penzije i novac koji je država pokojnicima u to vreme namenjivala za pogrebne usluge. Vadio sam ga iz plave koverta iz džepa i trošio, a kad primim platu, fond dopunjavao. Uživao sam u tome da se krećem okolo s tetkinim novcem. Inače sam bio navikao da mi stalno, iako je skromno živela, kad bih je obilazio, na rastanku daje novac. Ali jedne noći sam usnio kako se tetka pridiže iz plitkog groba sa uzdignutim kažiprstom i opominje me kako moram pod hitno da joj podignem spomenik.

Sutradan sam ga naručio, beli mermerni krst, da mogu lako da nađem parcelu na Bežanijskom novom groblju.

Mesec dana nakon sahrane otišao sam u Sabornu crkvu raspitujući se da li postoji mogućnost da se tetki održi opelo. Rekli su mi da posle šest meseci od smrti pokojnice patrijarhu napišem rukom pisanu molbu i da će patrijarh onda odlučiti.

Molbu patrijarhu Pavlu pisao sam u omanjoj prostoriji zgrade porte Saborne crkve, trudeći se da mi se krajevi redova ne podižu, što mi se inače često događalo, čak i kada sam pisao na karo papiru.

Posle šest meseci, pored belog mermernog krsta u vrelom julsom podnevu, čekao sam sveštenika. Pojavio se kraj tetkinog groba sa dežmekastim đakonom u crnom civilnom odelu. Govorio je ijekavicom. Izašli su iz novog crnog „folksvagen golfa”. Začudio

sam se kada sam video da izlaze iz novog automobila. U mom sećanju sveštenici, kao i čitava crkva, živeli su skromno.

Kad je završila osnovnu školu, sestru je otac *vratio* majci, a mi smo se iz Bežanije preselili u mali industrijski grad u unutrašnjosti gde je otac dobio posao i izgradio kuću. Obično se ljudi iz manjih sele u veće gradove, a mi smo se iz najvećeg grada u zemlji preselili u mali. Brat i ja smo kasnije zbog toga žalili i pitali se zašto su roditelji tako odlučili. Iz nužde, verovatno, a tako je bilo bolje, kao da je majka odgovarala. Otac je plaćao alimentaciju kćerki, a za osamnaesti rođendan kupio joj je zlatan prsten.

Majka nije volela očeve sestre jer su one, oduvek sam tako mislio, više volele njegovu prvu ženu.

Tek kad je majka umrla, saznao sam da je i ona bila u braku. Mnogo kasnije setio sam se prizora kako mi pokazuje crno-bele fotografije iz mladosti, govoreći ko je ko. Kada bi došla do dve-tri grupne na kojima se isti mladić pojavljuje, majka bi nakratko začuvala. Ni danas ne znam zašto su to krili od mene. Brat mi je posle majčine sahrane rekao:

– Šta, ti nisi znao!?

Uvek bi mi se javio identičan osećaj nelagodnosti pri pomisli da se od mene kriju porodične tajne, sve dok nisam shvatio da su moje najcrnije slutnje o ljudima i svetu zapravo utemeljene, ali da čovek to ne može prihvatiti i da mora verovati u čuda, u srećan ishod, onaj koji se tek posle mnogo prevrata pokaže kao srećan.

Kada razmišljamo o događajima i fazama sopstvenog života, mi ih sukcesivno sebi predstavljamo, a oni su se zapravo često odvijali istovremeno. Pritom su se posledice i uzroci preklapali i sudarali, a nama je teško da to shvatimo i prihvatimo. Zbrka nastaje kad se upitamo: kad i kako se zaista nešto zbilo? Šta se istovremeno događalo pored mene i u meni?

Nešto me tera da umnožavam sablasti u sebi, umesto da ih uklanjam. Pokušaj očišćenja nije samozaborav, već susret s tamnim i nemilim mestima u sebi, pored kojih su i najsvetlija i najmilija. Zaboravljajući lošeg sebe, zaboravljamo i onog dobrog, sve dok ne stignemo na pustaru, sami.

Znam da ne mogu razumeti odluke koje sam donosio, samo želim da se vraćam u trenutke kad sam ih donosio.

Ne, neću zaboravljati, ili ću, sećajući se još jednom, zaboraviti.

Prigrlio sam lutanje kroz prostor, sopstvenu prošlost i istoriju, i to više zbog osećanja gotovo fizičkog zadovoljstva, a ne zbog same volje za saznanjem kako se, šta i gde dogodilo. Sladostrasno poredim tuđe uspone i padove sa sopstvenim, zaklinjanja i izneveravanja, veru i neveru.

Osećao sam kako mi prihvatanje poraza izoštrava um.

Ljudima koje sam sretao predstavljao sam sebe onoliko koliko sam hteo. Nisam pristajao da budem brat, ortak, buraz, drug. Prolazeći kasnije pored mesta gde sam se zastavljao, čudio sam se kako je uopšte bilo moguće da tamo tako dugo ostanem. Ali, bio sam i video sam. Moje biće naselilo se u ljudima raznih fela i ja ga sakupljam, sastavljam, iako su neki mrtvi, neki bolesni i senilni, a neki promenjeni do neprepoznatljivosti. Na

mrežama hvale ono što je davno u nama izgorelo, prezreno: *The Cult*, *The Clash*, Bouvi-ja, U2.

- Jeste – kao da ih čujem da kažu – ali oni sada imaju istorijsku vrednost.
- Uostalom, nisi ni ti veran!
- Verna je moja rerna – rekao bi Vujica Rešin Tucić.

U lutanjima internetom prestao sam da brinem koliko ću se daleko udaljiti od teme koja bi me inicijalno zainteresovala i da li ću moći i da li ću želeti da joj se vratim. Dokumenti su se množili, čas sam ih besomučno kopirao u svoju memoriju, čas uviđao kako je to besmisleno, jer je uvek dostupno. Nenaviknut na darivanja, plašio sam se da mi ih internet u jednom trenutku ne uskrati. Želeo sam da izlazim i da se udaljavam od sebe, kao kosmonaut od broda, i da se sebi vraćam sa novim, dubljim znanjem o svetu i vremenu.

Na Jutjubu sam preslušavao kubansku trovu i salsu, argentinske milonge, muziku zlatnog doba jugoslovenske estrade. U tom svetu koji je paralelno postojao s onim vladajuće klase, kojoj sam i ne znajući pripadao, odvijale su se drame života, ljubavi, potlačivosti, oblikovao se resantiman odgurnutih. Identitet koji su donosili iz sela je, zajedno sa seoskim pejzažom, tragično nestajao, a novi, koji im se nametao načinom života u gradovima, nisu mogli dokraja da prihvate. Podršku nisu imali. U tom svetu se nije živelo slobodnije nego u mom, ali su se slobodnije izražavala osećanja.

Nisu bili zahvaćeni vesternizacijom. U ideale socijalizma nisu verovali. Kafane su bile njihovi hramovi. Tu su se, uz pesme u kojima je oživljavao napušteni krajolik, ispo-vedali, kajali, žalili i plakali. Na koncertima, svadbama, na porodičnim slavljinama i vašarima doživljavali su liturgijsko jedinstvo, a mi smo ponekad, opijeni, saučestvovali u tome. Para nisu žalili.

Sada sam u položaju u kojem su oni bili, u poluilegali, samo što u budućnosti neću zaraditi milione.

– Ti svakome zavidiš, svi su nešto dobili, svi su nagrađeni, jedino ti nisi – kaže mi žena – ne možeš tako da živiš!

– Šta je loše u tome da želiš da budeš neko drugi, da se osetiš kao drugi, pa zar to me ne služi čitava kultura?

– Ne pomišljaš da su tvoje predstave o tim drugim ljudima, kojima zavidiš, samo njihova spoljašnja slika. Oni svi, listom, zavide nekom drugom na njegovoj spoljašnjoj slici.

– Lakše mi je kada poželim da se osećam kao oni. Jednostavno, poželim da negde odem, negde gde mogu da pronađem svoje. Ukratko, usamljen sam.

– Fuj, za koga sam se ja udala!

Zajedno s pevačima i pevačicama i ja sam pevao, ujutru, preko dana, uveče. Dete, studentkinja muzičke akademije, vrtela je glavom. Žena mi se s vremenom pridružila.

– Ti si lud, zaraziš me ujutru i ceo dan na poslu odzvanja mi u glavi ta muzika! *Doleće beli golub jedne zore raaane, golubici što ga čeka da ulepša daaane...*

– To znači da ti se sviđa.

– Sviđa mi se.

– Sad znaš, osećaš kako je njima bilo.

– Znaš šta, lud si, ali te volim.

Posebno oduševljenje kod moje žene izazivalo je sviranje na vazdušnoj harmonici.

Znao sam da više ne mogu izaći iz lavirinta. Uživao sam u pokušajima povratka u trenutke posrtnja. Da li sam u nekom od njih mogao poći na drugu stranu? – pitao sam se.

Bog je učinio da dođem do ovog mesta, da steknem što sam stekao. Kada me neko pita ili kada zamišljam da me pita šta posedujem, oklevam da odgovorim. Više je onog nevidljivog, a opet, moram biti u stanju da u takvom bogatstvu uživam, da ga kao spahija na konju ili pešice obilazim.

Ponekad se lepota sveta koja je u meni našla utočište povuče na periferiju i ostavi me da se rvem sa staračkom pakošću, sebičnošću dečaka, posle kojih bi iznova nastupili epifanijski trenuci uživanja u imetku.

Čovek je uvek na gubitku, zapisano je. Ali prihvatanje gubitka jeste dobitak.

Divlje gradnje na Novom Beogradu od svih opština u ataru beogradskom najmanje ima. Poslednjih dvadesetak godina priobalje – od kraja Savskog keja u Bloku 45, između obale, nasipa i biciklističke staze na njemu, pa sve do Ostružnice – na divlje su naselili novi vlasnici, među kojima su i državni službenici (ako državu možemo računati kao starog vlasnika). Navodno ničiji prostor, između reke i nasipa, privukao je i novu klasu.

Za razliku od drugih divljih naselja u Beogradu koja su gradili oni koji nisu imali dovoljno novca da se regularno skuće, da kupe stan ili izgrade kuću, na pomenutom priobalju su vikendice na stubovima podigli oni koji imaju višak novca i veze u raznim gradskim upravama, bilo da su korumpirali činovnike ili su imali takozvane partijske veze. Većina vikend-kuća je izgrađena od čvrstog materijala na betonskim stubovima. Veliki deo šume između obale i nasipa je iskrčen.

Tu se od početka devedesetih u talasima naseljavala nova klasa, brzo potisnuvši starosedeoce, otkupivši njihove kućice i parcele, zasadivši travu i podižući kuće iz snova. Partije na vlasti koje su se smenjivale nisu imale hrabrosti da se upuste u borbu sa vlasnicima kuća i splavova. Brzo su gubile veru u ishod i uspeh reformi za koje su se pre izbora zalagale. Vlasnici su zadržavali veze koje su razvili i širili privilegije i posede potkupljujući i kvareći funkcionere nove vlasti, a poneke i primajući u svoje društvo, koje opstaje mimo političkih promena i zakona. Neki su se istovremeno zaštitili i kriminalnim i političkim vezama.

Čini se da je taj proces nezaustavljiv. Nastavljeno je sa izgradnjom nekoliko kilometara iza Ostružničkog i starog nemačkog železničkog mosta.

Nasip je podignut kako se Sava ne bi prelila u sremsku ravnicu na kojoj je posle rata izgrađen Novi Beograd. Sadnja stabala uz reku takođe je bila deo plana osiguranja naselja od vodene nemani.

Godinama su na početku biciklističke staze prema Ostružnici, na kraju Bloka 45, znak za zabranu saobraćaja za motorna vozila i metalnu rampu preko noći uklanjali vlasnici vikendica, a preko dana su ih opet radnici komunalnog preduzeća postavljali. Pri-

tisak investitora divlje gradnje postao je s vremenom prevelik, te su saobraćajni znak i rampa konačno uklonjeni.

– Šta vredi zakon ako ga narod ne podržava? – odgovorio je beli Amerikanac Francuzu De Tokvilu, koji je u Ameriku došao tridesetih godina devetnaestog veka da izučava njihov kazneni sistem, kada ga je ovaj ispred birališta pitao zbog čega crnci ne glasa-ju kada im zakon to omogućuje.

Saobraćajnom policajcu koji me je zaustavio kada sam automobilom sišao s nasipa i biciklističke staze na autobusku okretnicu u Bloku 45, dok je znak zabrane za motorna vozila još uvek odolevao, rekao sam:

– Gde ste baš mene našli da zaustavite? Godinama sam vozio bicikl ili se šetao ovim nasipom i gledao kako drugi voze automobile po njemu kršeći zabranu. Sada sam prvi put poveo ženu i ćerku da im pokažem stazu gde sam nekada vozio bicikl. Da l' i ove druge zaustavljate, ili oni imaju neke posebne dozvole?

– Nemojte tako, gospodine.

– Recite mi, molim vas, da li ovim putem smeju da se kreću automobili ili ne sme-ju? Vidim i ja da stoji znak... Čije su to kuće tamo pored vode, ko im je dao dozvole i otkud im pare?

– Otkud ja znam, gospodine... Tu su i naši komandiri – nešto tišim glasom kaže po-licajac – podigli vikendice, pa ih ti sad kazni, ili njihovog komšiju tamo s kojim peku ro-štilj zajedno. Ko zna ko je sve tu kuće podigao. Prijatan dan vam želim.

Vozači u limuzinama i džipovima prebrzom vožnjom teraju bicikliste i pešake da se sklone sa staze na nasipu, preko uskog ivičnjaka, na travu ili u blato. Asfaltna staza nije predviđena za automobilski saobraćaj, osim za vozila komunalnih službi, pa jedan od dva automobila, kada dolaze iz različitih smerova, mora zastati. S vremenom su ivičnjaci de-formisani; nastala su udubljenja pored njih u kojima se nakupi voda, pa se na stazu na-nosi blato.

Zbog relativno gustog saobraćaja bicikl ne može da se vozi bezbrižno kao za vreme Slobe, devedesetih, a i asfalt je na stazi propao, te ja više po njemu bicikl ne vozim, a vo-leo bih.

– Zar u socijalizmu ne treba svi da se skuće, zar uspešni radni čovek ne zaslužuje da ima i kuću za odmor!

Takvo tumačenje prava radnog čoveka, jednom izrečeno i prihvaćeno, probudilo je u ljudima pohlepu i učinilo ih pritvornima, spremnim da se javno zalažu za jedno, a da zarad sopstvenog interesa čine drugo. U knjizi *Polet naše mladosti* Aleksandar Zinovjev je napisao kako je staljinizam bio prirodna reakcija države na pojavu nejednakosti u So-vjetskom Savezu.

Naručio sam da se beli mermerni krst moje tetke očisti, uklesana slova i brojevi po-pune bojom, da se naspe zemlja i učvrste mermerne ivice. Još se za vrstu trave i cveća nisam odlučio. Ona je moj rod, ona mi nedostaje.

Ruše se stare seoske kuće u Vojvođanskoj ulici i podižu nove zgrade. Ograde pre-mazane katranom davno su istrulile. Jendeci kojih sam se plašio kad sam se kasno noću

automobilom vraćao kući, zatrpani su. Po tri trake s obe strane ulice i izlaz na sva tri auto-puta. Svejedno, stanovnici Stare Bežanije, blokova i okolnih naselja i dalje parkiraju automobile pored crkve u vreme liturgije i praznika. Običaj nadvladava zakon.

Više se ne oseća miris staja i svinjaca smeštenih u dubokim dvorištima ispod Bežanijske kose. S Ledina iz pržionice zimi, kada je vazduh čist, dopire povremeno miris pržene kafe. Na Ledinama prema Surčinu raste, levo i desno od Surčinske ulice, *Chinatown*, nadire prema granici s aerodromom.